

BASTARDAS-BOADA, Albert; BOIX-FUSTER, Emili; TORRENS-GUERRINI, Rosa M.
(ed.) (2019).

Family multilingualism in medium-sized language communities.

Berna; Berlín; Brussel·les; Nova York; Oxford: Peter Lang. 315 p.

(Linguistic Insights; 257)

Si volem saber amb detall de què tracta aquest llibre, hem de tenir paciència en començar a llegir la introducció perquè els editors del volum l'enceten definint la segona part del títol: allò que entenen per *llengües mitjanes*; i, ja cap al final de la segona pàgina, resolen en cinc línies la primera part del títol, que hauria de ser, a primera vista, la més important. Vegem, doncs, què són aquestes llengües mitjanes: segons els editors, que donen una primera part de la definició per negació, *no* són llengües internacionals ni tampoc minoritàries, i, tot seguit, les situen quantitativament en la franja d'entre un i vint-i-cinc milions de parlants. Ara bé, de seguida emprenen una definició més àmplia, basada en altres autors (Vila i Bretxa, 2013) que, de tan àmplia que és, deixa de ser utilitària perquè inclou llengües en situacions sociolingüístiques molt disperses. Fa l'efecte que aquesta darrera caracterització, que esquematitzen de seguida en benefici del lector, pretén incloure tota la tipologia de situacions que presenta actualment el català als diferents territoris on està implantat (encara que el llibre només s'ocupa del cas de Catalunya). Ara bé, el català, en totes les comunitats de parla on està implantat, és definit a la *European Charter for Regional or Minority Languages* com una llengua *regional* o *minoritària* (Consell d'Europa, 2019).

La primera part del títol, que és la que hauríem esperat en primer lloc, és descrita a continuació i, com hem avançat, molt més succintament. Però hi ha un canvi important respecte al títol: de «multilingüisme familiar», que diu l'enunciat del llibre, passen a donar els continguts del camp de recerca de la «política lingüística familiar». Així, el capítol inicial del volum, segons els editors, respon a aquesta darrera etiqueta, la qual, paradoxalment, no és una *política lingüística* pròpiament dita atès que el comportament lingüístic familiar no és un procés que segueixi una direcció de *dalt cap avall*, com és propi de les polítiques lingüístiques a l'ús, sinó de *baix cap amunt*, de la mateixa manera que s'escampen els hàbits i les modes entre la població. Això no obstant, com fa veure Albert Bastardas, l'autor d'aquest primer treball —de caire més aviat teòric—, s'imposa un tractament conjunt entre ambdues direccions del procés com una forma correcta d'entendre el fenomen, ja que les pressions del poder polític solen acabar influint en el comportament de la gent. El segon capítol, també amb un objectiu més teòric que aplicat —però, així mateix, basat en enquestes— no se centra en el tema del llibre, el multilingüisme familiar, sinó en les històries de vida com a mètode preferent per a il·lustrar el comportament lingüístic al si de l'àmbit familiar.

Només un exemple de l'apartat 6 d'aquest treball de Xavier Laborda fa una mínima contribució al tema central del volum mitjançant una hipòtesi prou previsible: les actituds lingüístiques dels pares es transmeten als fills. Aquests dos primers treballs, classificats com a «transversals» pels editors, prenen com a base entrevistes semiestructurades en famílies lingüísticament mixtes residents a Barcelona.

Els capítols següents recullen quatre estudis de cas. El primer d'aquests, a càrrec d'Anne Larsen i Marie Maegaard, ens aporta informació sobre set famílies anglo-daneses a Dinamarca. Ens dona compte dels valors que assignen a cada llengua: *integratius* al danès i *instrumentals* a l'anglès. Els pares consideren més important la plena integració en la societat on viuen. Això condueix a un predomini familiar del danès, com demostra la llengua d'ús preferent entre els germans i la que empren els fills únics amb els pares. Així, el danès és la llengua més *legitimada* malgrat el gran prestigi que posseeix l'anglès, tant en l'àmbit internacional com dins la mateixa Dinamarca.

El següent estudi de cas és el d'Helena Özörencik i Magdalena Hromadova, que es basa en una recerca amb un grup de nou famílies de Txèquia, les mares de les quals han crescut en un context monolingüe i ara es veuen inserides en un ambient amb més d'una llengua perquè es van casar amb pares d'altres països amb llengües diferents. Els autors parteixen del fet que la República txeca promou una ideologia escolar monolingüista en txec per tal de reforçar la unitat nacional, cosa que no afavoreix precisament el desenvolupament plurilingüe de famílies com aquestes. Una de les mares declara que els seus fills, pel fet de créixer bilingües, han vist retardats més els respectius processos d'aprenentatge però que, arribats a l'edat de deu anys, s'han igualat a la resta de companys. Aquest conflicte amb les creences normatives compartides que pateixen els seus subjectes porta els autors a centrar-se en la noció teòrica de la *tellability* ('allò que pot ser dit' o 'capacitat de resposta').

El cinquè capítol, a càrrec de Svetlana Markova, se situa a Lituània, on s'analitzen els usos del lituà i el rus en sis famílies bilingües. Així, la major part del treball s'ocupa de les llengües que parla cada progenitor i de la llengua amb què cadascun d'ells s'adreça a cada fill. Curiosament, a pesar que les llengües que apareixen en escena són només la llengua oficial del país (el lituà) i la llengua colonial de l'antiga Unió Soviètica (el rus), el títol del capítol —ben llarg— fa constar que tot això succeeix en «el context del paper creixent de l'anglès». Però l'anglès només apareix esmentat dues vegades en el cos del treball, una com a llengua estrangera d'interès en el món actual (p. 156) i una altra com a llengua laboral ocasional d'un enginyer entrevistat (p. 158). I reapareix a les conclusions (p. 161) com si se n'haguera parlat més al text previ; ara bé, aquest apartat final es dedica sobretot a donar recomanacions per a assolir el manteniment de l'antiga llengua colonial, el rus, esdevinguda la llengua pròpia d'una minoria al país.

El sisè capítol se'n ix de la tònica dels altres perquè el multilingüisme familiar objecte d'estudi no té lloc en una comunitat de parla d'una llengua mitjana (segons la definició inicial) sinó al si de la més internacional de les llengües actuals, l'anglès; precisament, l'antítesi d'aquesta mena de llengües, que al capítol introductori s'han

quantificat en la franja d'entre un i vint-i-cinc milions de parlants. Les comunitats estudiades fins ara —recordem-ho— han estat la catalana, la danesa, la txeca i la lituana. I ara és l'anglesa, incomparable quant a magnitud de parlants. Sí que són mitjanes les altres llengües que formen part del repertori lingüístic de les dues famílies estudiades monogràficament en aquest capítol: el finès i el grec. Aquest estudi combina les dades quantitatives de 233 qüestionaris contestats amb les qualitatives de les dues famílies referides. Estadísticament, els seus autors, Bibi Stacey i Josep Soler, descobreixen una clara preferència per l'anglès en aquesta mena de llars multilingües, si bé, com es palesa a les dues entrevistes qualitatives, el 44 % dels progenitors intenten per tots els mitjans fer més presents les altres llengües familiars. És evident que l'estatus de l'anglès com a llengua internacional té una força que en els casos referits més amunt no posseeixen el català, el danès, el txec o el lituà.

Els tres darrers capítols, situats a Catalunya, tornen a contextualitzar el multilingüisme familiar en el català, que comparteix llars amb el castellà, el francès i l'italià. Del primer cas —capítol setè del llibre— se n'ocupen Emili Boix i Anna Paradís; la novetat d'aquest treball al volum rau a presentar la casuística dels nous parlants de català que han estat pujats per castellanoparlants de primera llengua. Això és un símptoma clar del prestigi que manté el català al seu territori originari a pesar de l'àmplia presència que hi ha guanyat el castellà els darrers anys a partir de la immigració castellana rebuda durant el segle xx. Així, segons una enquesta que citen els autors (Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya, EULP, 2013), el català, que posseeix només un 31 % de parlants de primera llengua a tot Catalunya, arriba fins a un 36 % com a llengua amb què s'identifiquen els catalans. El pas de parlar en castellà entre els membres de la parella a fer-ho en català amb els fills, que expliquen la majoria de les catorze persones entrevistades pels autors, confirma com té lloc el guany de parlants que reporta l'enquesta referida.

El següent cas centrat a Catalunya es basa en el bilingüisme francocatalà de deu famílies, investigades per l'autor del treball, Francesc Bernat, seguint el mètode de les entrevistes semiestructurades a partir de qüestionaris sobre històries de vida, com és habitual a les recerques d'aquest llibre. L'estudi presenta de manera clarament diferenciada quatre nivells d'ús: entre els progenitors, on predomina el castellà a pesar de no ser la llengua primera de cap d'ells, però que s'hi imposa com a llengua estatal de relació «internacional»; entre els pares i els fills, on domina la llengua de cada progenitor amb els seus descendents (és a dir, no s'hi detecten casos d'interrupció de la transmissió intergeneracional); entre els fills, que trien una sola llengua —normalment la de la mare— per a relacionar-se entre ells, i en les reunions familiars, on es combinen català, francès i castellà. La llengua castellana s'hi presenta de bell nou com a llengua «no invitada» però interposada pel seu caràcter estatal, que la fa passar per damunt del català per a relacionar-se amb el francès. Les ideologies lingüístiques dels informadors mostren aquesta categorització de les llengües en joc: dues llengües *nacionals* que es miren d'igual a igual enfront d'una tercera de *regional*, encara que aquesta darrera siga la pròpia del país on les famílies objecte de recerca estan assentades.

I el tercer estudi localitzat a Catalunya —i darrer de tot el volum— és el de Rosa Maria Torrens, el qual té com a objectiu declarat en el cos del seu treball (p. 245) descriure la transmissió lingüística intergeneracional i els usos lingüístics que practiquen les parelles mixtes catalanoitalianes. Paradoxalment, en la introducció del volum, els editors diuen que es tracta d'una recerca amb famílies trilingües a partir de català, castellà i italià (p. 12). Certament, el castellà hi és present, però de la mateixa manera que hem vist al capítol anterior: com a llengua «intrusa» a la qual se li suposa la «representació» dels catalanoparlants en l'àmbit *internacional*. L'autora aporta un treball de camp compost per cinquanta-tres informadors; ara bé, és un aplec de recerques seues sobre el mateix tema en diverses etapes entre 2001 i 2014. Les entrevistes incloïen els dos membres de la parella i els fills, tant conjuntament com per separat, cosa que feia possible comparar les respostes en les diferents situacions. L'interès pel mètode d'aquest treball es conjuga amb l'interès dels resultats, que extractem succintament: encara que les mares italianes s'adrecen en castellà a les seues parelles, promouen l'ús del català al si de la família (en detriment de l'italià); en la majoria de casos cada progenitor usa la pròpia llengua amb els fills, i la transmissió lingüística intergeneracional s'acompleix pràcticament en tota la casuística estudiada.

En suma, ens trobem davant d'un conjunt de treballs que, amb independència d'alguns detalls puntuals i de la menor o major fortuna del concepte *llengua mitjana*, suposen una fita per als estudis sobre el multilingüisme familiar des del ja històric *The bilingual family. A handbook for parents* (Harding i Riley, 1986). Els editors han aplegat una sèrie de recerques qualitatives que ens mostren com té lloc la comunicació lingüística en parella, dels progenitors envers els fills i entre aquests mateixos descendents, sempre amb la influència constant del context social. L'àmbit és europeu, però amb una òptica catalana innegable, ja que, llevat del capítol que se situa a Anglaterra, els restants tracten el tema en llengües que tenen semblances sociolingüístiques amb la situació del català a Catalunya (danès, txec i lituà) o treballen sobre l'experiència catalana (els cinc restants, inclosos els dos «transversals» del principi). Per tot això, no és exagerat afirmar que es tracta d'una obra recomanable tant per a especialistes com per a estudiants i, fins tot, per a aquells que s'omplin la boca del terme *sociolingüística* sense haver fet gaires lectures bàsiques. Doncs bé, aquí en tenen una.

Brauli MONTROYA ABAT
Universitat d'Alacant

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- CONSELL D'EUROPA (2019). *European Charter for Regional or Minority Languages: Fifth report of the Committee of Experts in respect of Spain (19 September 2019)* [en línia]. <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168096fa01> [Consulta: 19 febrer 2020].

- HARDING-ESCH, Edith; RILEY, Philip (1986). *The bilingual family: A handbook for parents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VILA, Francesc-Xavier; BRETXA, Vanessa (2013). «The analysis of medium-sized language communities». A: VILA, Francesc-Xavier (ed.). *Survival and development of language communities: Prospects and challenges*. Bristol: Multilingual Matters, p. 1-7.